

PRAŽSKÉ NEUROLOGICKÉ KLINIKY V LETECH (1936) 1938–1945

PETR SVOBODNÝ

PRAGUE CLINICS OF NEUROLOGY IN (1936) 1938–1945

This contribution follows up closely on Hlaváčková's text on the beginnings of neurology at faculties of medicine in Prague. The first part describes the generational change at neurology departments of both faculties of medicine (the Czech and the German one) in late 1930s and the development of the Clinic of Neurological Diseases under Professor Kamil Henner's leadership. In the second part, the author follows how, in the ever more restricted conditions after the closing of Czech universities and until the end of the Second World War (November 1939 – May 1945), the originally clinical institute of the Faculty of Medicine of the Charles University was transformed into merely a general medical facility and how its situation evolved. The third part focuses on the foundation and development of a separate neurology clinic of the German Faculty of Medicine in 1939–1945, which was headed by Professor Kurt Albrecht, the last rector of the German University in Prague.

Keywords: neurology clinics – Faculty of Medicine of Charles University – Faculty of Medicine of the German (Charles) University – Kamil Henner – Kurt Albrecht – Protectorate of Bohemia and Moravia.

DOI: 10.14712/23365730.2020.2

Rok 1937 byl posledním klidnějším rokem v dějinách Československé republiky, s jejímiž poměry byly úzce svázány též osudy obou pražských univerzit, včetně jejich lékařských fakult a neurologických pracovišť. Generační proměna proběhla nejenom na nejvyšších postech státu (prezident T. G. Masaryk roku 1935 abdikoval a o dva roky později zemřel, v úřadu jej nahradil E. Beneš), ale během krátké doby také ve vedení obou pražských neurologických klinik. V roce 1936 odešel na odpočinek zakladatel české neurologické kliniky Ladislav Haškovec a po krátkém zastupování Janem Šebkem jej nahradil v roce 1937 definitivně Kamil Henner. V dubnu roku 1938 tragicky zahynul zakladatel německé neurologické kliniky Eduard Gamper († 20. 4. 1938). Místo přednosty nebylo vzhledem ke stále napjatějším vztahům mezi vedením Německé univerzity a československým státem nějakou dobu obsazeno, jeho nástupcem se stal až v radikálně proměněných podmínkách koncem roku 1939 říšský Němec Kurt Albrecht. Tou dobou již byla Německá Karlova univerzita v Praze, jak zněl její nový oficiální název, součástí říšského systému univerzitního školství, zcela nacifikována podle celoněmeckého vzoru. Česká Univerzita Karlova byla tou dobou, stejně jako ostatní české vysoké školy, v důsledku známých událostí spojených s datem 17. listopadu 1939 uzavřena, i když právě kliniky lékařských fakult v Praze i v Brně přežívaly nejen fakticky, ale i z hlediska svého právního postavení jako fungující vědecká zařízení.¹

¹ Alena MIŠKOVÁ, *Německá (Karlova) Univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*, Praha 2002; Tomáš PASÁK, *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*, Praha 1997; Petr SVOBODNÝ, *Prague Faculties of Medicine and their*

Neurologická klinika UK pod novým vedením (1936–1939): Jan Šebek a Kamil Henner

Když se na podzim roku 1936 rozhodl zakladatel neurologické kliniky profesor Ladislav Haškovec odejít na odpočinek, stal se jeho prozatímním nástupcem jeho dlouholetý asistent, mimořádný profesor neurologie Jan Šebek (1895–1959). O rok později byl ale definitivním přednostou kliniky jmenován jeho vrstevník působící v té době stále ještě jako asistent na I. interní klinice, rovněž mimořádný profesor neurologie Kamil Henner (1895–1967), s jehož působením jsou osudy kliniky svázány na dalších 30 let. Oba vrstevníci (narození shodně 1895) měli pro jmenování na vedoucí místo neurologické kliniky stejnou formální kvalifikaci (oba byli jmenováni mimořádnými profesory v roce 1933), Šebek byl navíc s jejím budováním (nejprve jako ambulatoria, později i jejích lůžkových zařízení na různých místech) spjat již od roku 1918. Speciální komise ustanovená k obsazení neurologické stolice a kliniky však nakonec dala přednost Hennerovi.

Šebkova kariéra spojená s Haškovcovým pracovištěm byla poměrně přímočará.² V roce 1918 se stal nehonoraným (od roku 1919 honorovaným) asistentem nově založeného ambulatoria pro choroby nervové. Když profesor Haškovec získal v roce 1925 klinická lůžka v Městském chorobinci na Karlově, byl zde Šebek jmenován již jako placený asistent vedoucím lékařem. O dva roky později (a rok poté, co bylo Haškovecovo pracoviště prohlášeno oficiálně klinikou) se Šebek habilitoval z neuropatologie, jak byl obor tehdy nazýván (17. 12. 1927). Habilitační komise oceňovala vysoce nejenom jeho publikační činnost (především práce o sympatiku), výbornou kvalifikaci učitele i rozsáhlé zahraniční styky, ale právě též jeho zásluhy o budování kliniky na Karlově a obecně dobrý organizační talent.³ Stejný organizační talent projevil zanedlouho při rozvoji nového, většího lůžkového, tzv. badacího oddělení kliniky v Masarykových domovech v Krči, kde se stal v roce 1929 vedoucím asistentem (střídavě s druhým asistentem) a v roce 1931 samostatným primářem. Jeho úspěšné pokračování ve vědecké práci s ohlasem doma i v zahraničí oceňovala i další komise hodnotící jeho návrh na jmenování neplaceným mimořádným profesorem, k němuž došlo 28. 2. 1933.⁴ (Vedle svých funkcí na klinice byl v letech 1930 až 1932 též přednostou ambulatoria Okresní nemocenské pojišťovny v Praze a v letech 1935 až 1946 ředitelem Ústavu pro výzkum dítěte v Praze.) Není proto divu, že po odchodu profesora Haškovce mohl být považován za jeho přirozeného nástupce. Děkan lékařské fakulty jej se souhlasem profesorského sboru pověřil od 1. 10. 1936 „až do případného jiného rozhodnutí profesorského sboru zatímním zastupováním přednosty kliniky chorob nervových“ a suplováním přednášek.⁵ Poté, co byl definitivním přednostou o rok později jmenován Kamil Henner, se Šebek vzdal asistentury (zjevně rozladěn z výsledku výběrového řízení) a zahájil soukromou praxi (podle V. Vondráčka z existenčních důvodů).⁶ Od té doby byla jeho další kariéra,

Clinics in 1939–1945, in: Sabine Schleiermacher – Udo Schagen (Hgg.), *Wissenschaft macht Politik. Hochschule in den politischen Systembrüchen 1933 und 1945*, Stuttgart 2009, s. 219–228.

² Pokud není uvedeno jinak, jsou základní data převzata z *Biografického slovníku pražské lékařské fakulty* (dále BSPLF), II, Praha 1993, s. 305–306, a tam uvedené literatury. Údaje k jeho působení na LF UK pocházejí převážně z Archivu Univerzity Karlovy (dále jen AUK), fond 3. LF UK, kart. 12, osobní spis J. Šebka.

³ AUK, f. 3. LF, kart. 12, osobní spis, složka habilitace.

⁴ AUK, f. 3. LF, kart. 12, osobní spis, složka jmenování mř. profesorem.

⁵ AUK, f. 3. LF, kart. 12, osobní spis, složka zástupce přednosty.

⁶ Vladimír VONDRAČEK, *Konec vzpomínání*, Praha 1988, s. 95.

neméně úspěšná než Hennerova, spojena s jinými pracovišti než neurologickou klinikou, kterou s Haškovcem po léta budoval. Během války byl od roku 1940 vedle soukromé praxe a externího působení na psychiatrické klinice ordinářem neurologického oddělení polikliniky vedené profesorem Josefem Charvátlem, v květnu 1945 přešel na neurologické oddělení nemocnice na Královských Vinohradech, v roce 1946 byl na Hennerův návrh jmenován placeným mimořádným profesorem⁷ a od roku 1954 se stal na Vinohradech přednostou neurologické kliniky Lékařské fakulty hygienické (dnešní 3. LF).

Kamil Henner se ve hře o místo přednosty neurologické kliniky objevil z pozice nehonoranovaného asistenta I. lékařské (tj. interní) kliniky profesora Ladislava Syllaby s titulem nehonoranovaného mimořádného profesora.⁸ Ještě před opožděnou promoci v roce 1921 (musel čekat, než budou v novém státě upraveny podmínky pro promoci *sub auspiciis*⁹) začal pracovat na I. lékařské klinice, nejprve jako demonstrátor (1919), později jako nehonoranovaný (1921) a posléze honorovaný (1922) asistent. Z neuropatologie se habilitoval 15. 6. 1927 (opět ve stejném roce jako Šebek) a poté působil na interní klinice až do svého odchodu z ní jako nehonoranovaný asistent. Neplaceným mimořádným profesorem byl jmenován 28. 2. 1933. Na interní klinice se zaměřil na neurologické případy a se svými spolupracovníky v jejím rámci postupně vybudoval autonomní neurologické pracoviště. Jeho vědecké zaměření podrobně hodnotily příslušné komise (habilitační, jmenovací),¹⁰ lapidárně pak V. Vondráček: „*encephalitis epidemica lethargica Economo, extrapyramidový systém, mozeček, vestibulární aparát, dobrá diagnostika v lokalizaci nádorů, epilepsie, roztroušená skleróza jeho pozdní láska*“.¹¹

Po uvolnění stolice neuropatologie a přednostenského místa kliniky pro choroby nervové¹² s odchodem profesora Haškovce na odpočinek a ustanovení mimořádného profesora J. Šebka prozatímním přednostou a suplentem přednášek byla 22. října 1936 ustanovena profesorským sborem komise, jež měla vypracovat návrh na obsazení uvolněné stolice a kliniky. Komise velmi podrobně posoudila práci ne méně než čtyř potencionálních uchazečů mladší generace: mimořádných profesorů Kamila Hennera a Jana Šebka a soukromých docentů Otakara Janoty a Jiřího Vítka. Konstatovala, že zejména v profesorech Hennerovi a Šebkovi a v docentu Janotovi má fakulta tři osoby plně kvalifikované k vedení neurologické kliniky. Všichni tři jsou podle ní vynikající badatelé, originální a samostatní, dobří učitelé a vychovatelé neurologického dorostu. Z porovnání jejich vědecké činnosti vyšlo nakonec Hennerovo odborné zaměření jako nejvšestrannější, vykazující největší publikační činnost. V prosinci téhož roku předložila komise profesorskému sboru v tomto smyslu zevrubnou zprávu, ve které na uvolněné místo navrhla Kamila Hennera s „*mandátem tuto kliniku opravdu vybudovati*“ a s tím, aby byl jmenován placeným mimořádným profesorem. Profesorský sbor velkou většinou návrh schválil a postoupil ministerstvu školství a národní

⁷ AUK, f. 3. LF, kart. 12, osobní spis, složka jmenování placeným mř. profesorem.

⁸ Pokud není uvedeno jinak, jsou základní data převzata z BSPLF, I, Praha 1988, s. 215–216, a tam uvedené literatury. Údaje k jeho působení na LF UK pocházejí z AUK, fond LF UK 1883–1953, osobní spis K. Hennera, i. č. 374, kart. 18.

⁹ Vladimír VONDŘÁČEK, *Lékař dále vzpomíná*, Praha 1977, s. 20.

¹⁰ AUK, f. LF UK 1883–1953, osobní spis K. Hennera.

¹¹ V. VONDŘÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 51.

¹² V následujícím i předchozím textu se vyskytují pojmy neuropatologie, neurologie, choroby nervové nikoliv jako synonyma volená autorem ze stylistických důvodů, ale podle toho, jak rozdílně je používají archivní prameny. K ustálení názvu kliniky za K. Hennera viz dále v textu.

osvěty k dalšímu úřednímu řízení. Mimořádným profesorem (placeným) a přednostou kliniky pro choroby nervové byl tedy jmenován Henner (rozhodnutím prezidenta republiky ze 14. 8. 1937, s účinností od 1. 10. 1937). V souvislosti s tímto jmenováním byl Henner ustanoven též examínátorem z psychiatrie a neurologie u II. rigoróz (mimořádným, vedle prof. Z. Myslivečka).¹³

Osobní motivace a aspirace prozatímního a definitivního přednosty lehce zmínil ve svých vzpomínkách profesor Vondráček, dobře obeznámený i s některými méně známými okolnostmi dění na lékařské fakultě a zejména v jemu tak blízké oblasti, jakou byla právě neurologie. Podle něj Šebek „v skrytu doufal“, že Haškovicovu kliniku převezme právě on. O místo přednosty se však začal ucházet též Henner, který toužil po vlastní velké klinice a jehož kvalifikaci musel dle Vondráčka Šebek podlehnout. Porovnání úrovně vědecké práce obou reprezentantů oboru ve druhé polovině 30. let, kdy se Šebek s Hennerem střetli při ucházení se o vedení kliniky, musíme ponechat odborníkům na neurologii (v minulosti tak učinila například již zmíněná jmenovací komise). Z pozdější perspektivy je jasné, že Hennera považoval Vondráček za významnějšího. V jeho vzpomínkách najdeme na Hennerovu adresu samé superlativy: „*neurolog světového jména*“, „*geniální Henner probojoval u nás neurologii vedoucí místo a sám se stal světovou uznávanou autoritou pro celou zeměkouli*“,¹⁴ zatímco Šebka hodnotí sice také velmi vysoko, ale mnohem střízlivěji. U Hennera naopak, jako jeho spolužák a dlouholetý přítel, nezastírá ve svých vzpomínkách některé méně lichotivé vlastnosti, například jeho tvrdohlavost, svéhlavost nebo nedochvilnost.¹⁵

* * *

V akademickém roce 1936/1937, kdy byl prozatímním přednostou J. Šebek, bylo pracoviště v seznamech osob a ústavů označeno ještě jako Klinik a ambulatorium pro choroby nervové se sídlem v chorobinci na Karlově. Vedle Šebka zde pracovali dva honorovaní a tři nehonorovaní asistenti, tři vědecké pomocné síly a jeden demonstrátor.¹⁶ V akademickém roce 1937/38, tedy už za Hennerova vedení, neslo pracoviště v seznamech osob a ústavů již název Klinik neurologická. Počet honorovaných asistentů zůstal na třech, o jednoho se zvýšil počet nehonorovaných asistentů, dále zde pracovaly dvě pomocné vědecké síly a jeden demonstrátor.¹⁷

Změna názvu tak mírně předběhla jeho oficiální schválení. O svolení používat všude, tj. v označení pracoviště i ve studijním a rigorózním řádu, místo neuropatologie nebo choroby nervové oficiálně slovo neurologie žádal Henner ministerstvo školství a národní osvěty v únoru 1938, ministerstvo mu změnu povolilo v květnu téhož roku. Henner argumentoval analogiemi s názvy jiných oborů, pro češtinu zbytečnou délkou slova, nepřiléhavostí dosavadního označení, jeho obvyklostí v němčině (tj. nečeskostí) a naopak obvyklostí slova neurologie v jiných jazycích (ovšem včetně němčiny).¹⁸

¹³ AUK, f. LF UK 1883–1953, osobní spis K. Hennera, i. č. 374, kart. 18, složka obsazení stolice neurologické.

¹⁴ V. VONDRÁČEK, *Lékař dále vzpomíná*, s. 25, 200.

¹⁵ V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 51–56.

¹⁶ *Seznam osob a ústavů UK v Praze jakož i státních zkušebních komisí 1937*, s. 119.

¹⁷ *Seznam osob a ústavů UK v Praze jakož i státních zkušebních komisí 1938*, s. 116.

¹⁸ AUK, f. LF UK 1883–1953, Spisy děkanátu 1938, č. j. 1100 a 2513.

Na počátku Hennerova působení byla pracoviště Neurologické kliniky, jak zněl nově její oficiální název, rozmístěna na několika místech Prahy. Na adrese uvedené v seznamech osob a ústavů (Chorobinec na Karlově) sídlila ambulance. Od roku 1929 vykonávala klinika lékařskou službu v Sociálních domovech hlavního města Prahy (tzv. Masarykových domovech) v Krči, kde disponovala 600 lůžky chronických a invalidních pacientů. S Hennerovým nástupem získala klinika také oddělení akutních neurologických onemocnění na I. interní klinice zásluhou jejího přednosty profesora Kristiána Hynka (šest ženských, šest mužských lůžek). Větší samostatné lůžkové oddělení (40 lůžek) měla klinika od prosince 1938 v bývalé divizní nemocnici na Karlově náměstí, kam bylo přemístěno zmíněné oddělení akutních onemocnění z I. interní kliniky. Své prostory v divizní nemocnici musela klinika opustit za okupace a přemístit je do nevyhovujících prostor bývalé zubní kliniky ve Viničné ulici (1943). Stejně tak přišla v roce 1943 o svá lůžka pro chronické pacienty v Masarykových domovech poté, co jí byla na nátlak německých zástupců na pražském magistrátu vypovězena smlouva o lékařské péči (o tom podrobněji dále).¹⁹

O problémech s umístěním neurologických pracovišť v rámci Hennerovy kliniky krátce po jeho nástupu vypovídá nejlépe jeho odůvodnění žádosti o systemizování dalšího honorovaného asistentského místa z března roku 1938, které ministerstvo v dubnu téhož roku vyhovělo. Původní počet tří honorovaných a tří nehonorovaných asistentů (uvedených ještě v akademickém roce 1937/38) byl kdysi dimenzován ke službě v ambulanci na Karlově a pro oddělení chroniků v Krči. Krátce po Hennerově nástupu ovšem podle jeho slov probíhá většina klinické činnosti na pracovištích ve všeobecné nemocnici, jednak na 12 neurologických lůžkách vyhrazených na I. interní klinice, jednak během konsilií na řadě dalších klinik a oddělení téže nemocnice. Na I. interní klinice fungovala nově též druhá neurologická ambulance (vedle původní na Karlově). Práce neurologů na různých pracovištích nemocnice sloužila pochopitelně nejen nemocničnímu provozu, ale byla nezbytně nutná též pro řádné vzdělání studentů medicíny i postgraduální výchovu civilních i vojenských lékařů. Rozptýlení péče neurologů po několika klinikách tak mělo nejenom své stinné logistické stránky, ale také odůvodnění v tom, že studium neurologie bylo nutné rozšířit na všechny příbuzné a hraniční obory. Jedním z Hennerových argumentů pro rozvoj klinické práce v areálu všeobecné nemocnice byl také poukaz na skutečnost, že německá lékařská fakulta své neurologické oddělení v nemocnici již má. Ze žádosti vyplývají také Hennerovy problémy s poslucháři. Pro 200 studentů měl k dispozici jen malou přednáškovou místnost pro 40 osob, přednášel proto, opět s laskavým svolením prof. Hynka, v posluchárně I. interní kliniky. V ambulanci na Karlově ošetřoval Henner se svými asistenty 450 až 500 ambulantních pacientů měsíčně, v neurologické ambulanci v prostorách Hynkovy kliniky kolem 200 osob, celkově tedy mezi 650 až 700 ambulantními pacienty měsíčně. Konsiliárních návštěv na klinikách a odděleních všeobecné nemocnice (mj. neurochirurgické případy na I. chirurgické klinice Arnolda Jiráska) a jiných ústavů (zvláště dětské nemocnice) vykonávali lékaři Hennerovy kliniky měsíčně kolem 450. V Masarykových domovech se o 600 chronických neurologických pacientů starali čtyři lékaři, z toho dva externisté.²⁰

¹⁹ AUK, f. LF UK 1883–1953, kart. 285, č. 41, Dějiny LF UK; Ivan LESNÝ, *Z paměti neurologa*, strojopis, nestránkováno (20 s.), uložení: Neurologická klinika I. LF UK a VFN, za zpřístupnění děkuji jejímu přednostovi, prof. MUDr. E. Růžičkovi, DrSc., FCMA, FEAN.

²⁰ AUK, f. LF UK 1883–1953, kart. 404, čj. 1529, Spisy 1938.

Klinika v té době hospodařila s roční dotací od ministerstva školství a národní osvěty na vědecký provoz (nákup knih, časopisů, vědeckých přístrojů) ve výši 20 000 Kč.²¹ Vedle toho její přednostové pravidelně žádali a dostávali dotace například na vydávání časopisu *Revue v neurologii a psychiatrii* a dalších publikací nebo na stavební úpravy.²²

O provozu lůžkového oddělení kliniky v Masarykových domovech na počátku Hennerova působení se dochoval pozoruhodný dokument v jeho osobní pozůstalosti uložený v Masarykově ústavu a archivu Akademie věd ČR.²³ Lékařská péče o chovance (dobový termín, dnes by již byl nejspíš politicky nekorektní) Sociálních domovů hlavního města Prahy byla svěřena lékařské fakultě Univerzity Karlovy, konkrétně klinikám neurologické, pro nemoci stáří a dětské na základě smlouvy mezi ministerstvem školství a národní osvěty na jedné a ústředním sociálním úřadem obce pražské na druhé straně, uzavřené 23. března 1925. V případě neurologické kliniky se původní smlouva týkala ještě chorobince na Karlově, v pozdějších dodatcích byla modifikována pro službu v tzv. Masarykových domovech v Krči, kde o chovance vedle neurologické kliniky lékařsky pečovaly také kliniky pro nemoci stáří prof. R. Eiselta a dětská klinika prof. J. Brdlíka. Pozdější dodatky vymezovaly mj. vztah neurologické a gerontologické kliniky při užívání a vedení centrální ambulance, prosektury, laboratoří nebo zajištění pohotovosti a stanovily práva a povinnosti jednotlivých zdravotnických profesí (klinických a externích lékařů, sester, ošetřovatelů).²⁴ V roce 1937 byly neurologické klinice nově přiděleny pavilony B1, B4 a části pavilonů A4 a A5. Během tohoto roku ošetřila klinika celkem 795 nemocných (355 mužů a 440 žen). Zachovaná zpráva podává tabulky ošetřených podle věku i podle diagnóz, počty a příčiny úmrtí. V textové části předkládá též počty ambulantních vyšetření, počty případů přeložených na další oddělení (starobinecké, gerontologickou kliniku), počty ošetřených na vodoléčbě a elektroterapii, různé diagnostické metody i počty převezených na ostatní kliniky ve všeobecné nemocnici. Zprávu za rok 1937 podával již Henner, ačkoliv větší část roku řídil pracoviště ještě Šebek. Považoval za důležité zmínit, že zavedl nové chorobopisy. Zdůraznil, že léčbě je věnována všechna potřebná péče podle zásady, „*že nejhospodárnější je vždy jen jediná léčba, tj. ta nejlepší*“. Přestože klinika ošetřovala v Masarykových domovech pacienty ve velmi pokročilém a těžko léčitelném stavu, bylo možno už během tří měsíců u mnoha z nich docílit „*potěšitelného zlepšení*“.²⁵

Neutěšenou prostorovou a provozní situací nejenom neurologické kliniky, ale i většiny ostatních českých (a některých německých) klinik měla řešit přestavba novoměstského nemocničního areálu, případně výstavba nové klinické nemocnice na okraji Prahy. Ve druhé polovině 30. let se rozhodující část odborníků i zúčastněných přednostů shodla víceméně na umístění paralelních českých klinik v rámci výstavby nové okrskové nemocnice v Motole. Plán se dostal až do projektové fáze, ale k jeho realizaci v původním rozsahu nedošlo vzhledem ke státoprávním proměnám let 1938/39 (nejprve anexe pohraničí, posléze okupace zbytku českých zemí). V počátečních letech protektorátu (1940–1941)

²¹ AUK, f. LF UK 1883–1953, Spisy 1936, čj. 4223, 1937, čj. 3947.

²² AUK, f. LF UK 1883–1953, kart. 282, i. č. 1644, Neurologická klinika 1920–1945, passim.

²³ Masarykův ústav – Archiv Akademie věd ČR (dále jen MÚA AV ČR), osobní fond Kamila Hennera ml., i. č. 1685, kart. 21, Lékařské ošetřování v Masarykových domovech v Krči.

²⁴ MÚA AV ČR, osobní fond Kamila Hennera, i. č. 1685, kart. 21, Lékařské ošetřování v Masarykových domovech v Krči, Úmluva, s. d.

²⁵ Tamtéž, Zpráva o lékařských výkonech, zařízeních a opatřeních na oddělení kliniky pro choroby nervové v Masarykových domovech v Krči, s. d. [1937].

ustaly zahájené přípravné práce k výstavbě a realizována byla jen provizorní baráková nemocnice.²⁶ V nové nemocnici v Motole se pamatovalo i na neurologickou kliniku. Její zájmy zastupoval jako odborný spolupracovník komise ustavené profesorským sborem 14. 5. 1936 přednosta psychiatrické kliniky, profesor Z. Mysliveček.²⁷ Podrobné stavební návrhy a plány na velkoryse řešenou neurologickou kliniku, ovšem nikdy nerealizované, se zachovaly rovněž v Hennerově pozůstalosti. Podle stavebního programu neurologické kliniky vypracovaného spolu s plány celé motolské nemocnice architektky Gustavem Paulem a Františkem Čermákem měla být klinika umístěna ve stejné budově s klinikou interní z důvodů provozních (podobné diagnostické a léčebné metody), ekonomických (například společné fyzioterapeutické pracoviště) i výukových. Funkční spojení měla mít i s dalšími klinikami, především chirurgickou. Stavební program rozvedený v podrobných plánech byl rozdělen do tří částí: vyučovací, badatelské a nemocniční. Ve vyučovací části byla umístěna mj. kancelář přednosty, sekretariát a posluchárny, v badací části biochemické a histologické laboratoře a v nemocniční pokoje nemocných, to vše vybaveno nejmodernější technikou. Počítalo se i s byty lékařů.²⁸

* * *

Zrekonstruovat přesně personální složení kliniky v letech 1936 až 1939, respektive oddělení v letech 1939 až 1945, není jednoduché vzhledem k tomu, že údaje z různých zdrojů (osobní spisy, tištěné seznamy osob, paměti, sekundární literatura) se v detailech rozcházejí.²⁹ Není to ovšem bezpodmínečně nutné, stačí, že budou pokud možno alespoň stručně připomenuti všichni, kteří pracovištěm v uvedeném období prošli.

Jak již bylo zmíněno, pro akademický rok 1936/37 uvádí seznam osob a ústavů UK tři placené asistenty (J. Šebek, J. Černáček, D. Šarič) a tři nehonorané asistenty (E. Bena, K. Uttl, M. Vinařová), tři vědecké pomocné síly a jednoho demonstrátora (bez uvedení jmen). Šebek, Černáček, Bena a Vinařová působili jako asistenti již za přednostství profesora Haškovce (jak již víme z textu kolegyně Hlaváčkové³⁰). O rok později (1937/38) jsou v seznamech osob na klinice uvedeni vedle přednosty profesora Hennera jako placení asistenti docent V. Piřha, J. Černáček, J. Vinař, nehonoraní asistenti docent E. Bena, E. Singerová, M. Vinařová, M. Steinová, dvě vědecké pomocné síly a jeden demonstrátor. Vedle některých z výše jmenovaných asistentů, kteří jsou v seznamech osob uvedeni (Černáček, Vinařová, Piřha, Singerová), působili na lůžkovém oddělení kliniky v Krči podle Hennerova svědectví v roce 1937 ještě další lékaři: neplacení asistenti D. Šarič, R. Schwarz

²⁶ O diskusích, plánech a výstavbě nemocnice viz: Miroslav VESELÝ – Ludmila HLAVÁČKOVÁ, *Fakultní nemocnice v Praze-Motole. Vznik – vývoj – perspektiva*, Praha 1988.

²⁷ AUK, f. LF UK 1883–1953, Protokol 14. 5. 1936, s. 17 a 24.

²⁸ MÚA AV ČR, osobní fond Kamila Hennera, i. č. 1693, kart. 21, Stavební program neurologické kliniky 1932–1945.

²⁹ Významným pramenem pro personální údaje, zvláště v letech 1939 až 1945, byla tzv. *Haškovcova kronika*: rukopisná kniha, nestránkováno, na první straně razítko Univerzita Karlova – Klinika pro choroby nervové, sign. A III-24; první zápis rukou prof. L. Haškovce, 23. 3. 1940, dále zápisy z let 1940–1945 (retrospektivně od 1937), po roce 1945 (příležitostně, s mezerami, poslední 2009); uložení: Neurologická klinika 1. LF UK a VFN, za zpřístupnění děkuji jejímu přednostovi, prof. MUDr. E. Růžičkovi, DrSc., FCMA, FEAN.

³⁰ Ludmila HLAVÁČKOVÁ, *Počátky neurologie na pražských lékařských fakultách a založení neurologických klinik*, AUC-HUCP 59/2, 2019, s. 11–42 (zde ve svazku).

a MUDr. Černja, hospitant J. Fischer a externí lékařka M. Plaňanská.³¹ Pro školní roky 1938/39 a 1939/40 už seznamy osob a ústavů tiskem nevyšly, kombinací jiných zdrojů se nám počet lékařů působících v nějakém poměru na Hennerově klinice před uzavřením vysokých škol obohatí o I. Lesného, F. Švehlu, J. Šimka, J. Jirouta, F. Pleskota a E. Ponču.³² Mnozí z výše jmenovaných na Hennerově pracovišti zůstali i po uzavření vysokých škol (někteří stále ještě v pozici klinických asistentů), respektive přeměně kliniky na nemocniční oddělení (o tom v další kapitole), případně se na ně vrátili po válce. Podívejme se alespoň stručně na životopisy lékařů, kteří klinikou prošli v letech 1936 až 1939 (respektive 1945).

Eduard Bena (1899–1976) byl vědeckou pomocnou silou již na Haškovcově klinice, od roku 1929 tamtéž asistentem a na Hennerově pracovišti setrval i za okupace (do roku 1945). Z neuropatologie se habilitoval v roce 1936. Po roce 1945 působil na různých mimouniverzitních pracovištích.³³

Jozef Černáček (1909–2006) byl asistentem kliniky od 1. 7. 1935 do 31. 3. 1939. Poté odešel jako slovenský státní příslušník na neuropsychiatrickou kliniku lékařské fakulty v Bratislavě, kde se po válce habilitoval a posléze stal profesorem a zakladatelem slovenské neurologie.³⁴

Ivan Lesný (1914–2002) zahájil svou úspěšnou univerzitní kariéru ihned po promoci (1938) jako smluvní lékař na lůžkovém oddělení neurologické kliniky v Krči a poté v bývalé divizní (vojenské) nemocnici. V roce 1945 se vrátil na kliniku jako asistent a založil tam oddělení pro dětskou neurologii (1949). Habilitován byl roku 1947, profesorem jmenován roku 1968. V letech 1971 až 1981 vedl dětskou neurologickou kliniku Fakulty dětského lékařství UK. Je považován za zakladatele české a jednoho z vedoucích představitelů světové dětské neurologie.³⁵

Václav Piřtha (1908–1974) působil nejprve na I. interní klinice (1931 externí lékař, 1932 demonstrátor, 1934 asistent), kde pracoval v neurologické skupině K. Hennera, se kterým přešel k 1. 10. 1937 jako jeho asistent na kliniku neurologickou. Asistentem zde byl do dubna 1939, i poté na klinice (oddělení) pracoval. Habilitoval se z neurologie (22. 3. 1938) a v roce 1945 byl jmenován mimořádným profesorem. S aktivováním pobočky lékařské fakulty v Hradci Králové se stal přednostou její kliniky, kterou vybudoval. V téže funkci přešel roku 1951 do Plzně. V roce 1967 přešel jako přednosta neurologické kliniky na pobočku lékařské fakulty bratislavské Univerzity Komenského v Martině.³⁶

František Pleskot (1909–1975) přišel na neurologickou kliniku koncem roku 1938 jako externista, od dubna 1939 do března 1940 na ní pracoval jako asistent a poté jako sekundář oddělení. Asistentem kliniky byl opět v letech 1945 až 1948, později působil na

³¹ MÚA AV ČR, osobní fond Kamila Hennera, Lékařské ošetřování a Zpráva o lékařských výkonech (jako pozn. 24 a 25). Dr. Černja – pravděpodobně jde o Cecílii Černja-Bogosovou, odbornou lékařku pro nemoci vnitřní a nervové v Praze (*Kalendář československých lékařů 1936*, s. 16).

³² I. LESNÝ, *Vzpomínky neurologa*.

³³ BSPLF I, s. 149.

³⁴ BSPLF I, s. 171; V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 66.

³⁵ I. LESNÝ, *Vzpomínky neurologa*; V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 70–72; *Seznam osob Univerzity Karlovy*, Praha 1976, s. 318; *Československá neurologie a neurochirurgie* 53 (86), 1990, s. 61–63; *Praktický lékař* 83, 2003, s. 553–554; Vladimír KOMÁREK, *Ivan Lesný (1914–2002)*, in: Josef Koutecký (ed.), *Spondeo ac polliceor. Přísahám a slibuji*, Praha 2003, s. 200.

³⁶ BSPLF II, s. 228–229; V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 64–65.

mimouniverzitních pracovištích, zejména jako primář neurologického oddělení Ústřední vojenské nemocnice ve Střešovicích (1950–1970).³⁷

Evžen Ponča (1909–1983) prošel neurologickou klinikou jako její demonstrátor (1938), vědecká pomocná síla (1939) a od února 1939 jako asistent. Do roku 1943 vedl v Krčí oddělení chronických pacientů. Po osvobození se nakrátko vrátil jako asistent na kliniku, ale již koncem roku 1945 přešel jako vedoucí neurologického oddělení nemocnice do Ústí nad Labem.³⁸

Roland Schwarz (1909–?) byl v letech 1933 až 1937 externistou na několika pražských klinikách, naposledy na I. interní ve skupině K. Hennera. Od 1. 10. 1937 do 31. 1. 1938 pracoval jako asistent neurologické kliniky, poté přešel jako odborný lékař neurolog do Plzně, kde byl nucen počátkem roku 1939 vzdát se z rasových důvodů praxe. Válku se mu podařilo přežít v exilu (Jižní Afrika, Palestina), ze kterého se vrátil do Prahy, kde poté pracoval jako odborný lékař.³⁹

Edita Singerová (1909–1966) pracovala na neurologické klinice od prosince 1937 jako vědecká pomocná síla, od března 1938 do února 1939 jako asistentka. V letech 1939 až 1945 žila v exilu ve Velké Británii, na kliniku se nakrátko vrátila v roce 1951.⁴⁰

Milada Steinová (1908–1944 nebo 1945) prošla neurologickou klinikou jako externistka, demonstrátorka a vědecké pomocná síla, jako asistentka zde pracovala od října 1937 do září 1938. Poté působila jako odborná lékařka v Praze, než jí byla praxe z rasových důvodů zakázána (1940). Zahynula v Osvětimi.⁴¹

Drago Šarič (1899–1955), původem Chorvat, působil na klinice již za Haškovicova vedení (1929 vědecká pomocná síla, 1932 asistent). Z asistentkého místa odešel koncem roku 1937 do soukromé a pokladenské praxe.⁴²

Miroslav Šercl (1908–1972) působil před svým příchodem na kliniku na několika neurologických pracovištích, včetně Hennerovy skupiny na I. interní klinice (1932–1937 externista). Asistentem neurologické kliniky byl od června 1939 do května 1941. Současně byl vedoucím neurologického oddělení sanatoria Nad Santoškou. Na kliniku se vrátil nakrátko v roce 1945, v únoru 1946 ale odešel na lékařskou fakultu do Olomouce, kde vybudoval neurologickou kliniku. Habilitován byl v roce 1946, v roce 1948 se stal mimořádným profesorem. Roku 1951 přešel do Hradce Králové, kde vedl katedru a kliniku neurologie, nejprve v rámci Vojenské lékařské akademie, od roku 1958 v rámci lékařské fakulty UK.⁴³

František Švehla (1913–1986) působil na neurologické klinice jako externista (1937), vědecká pomocná síla (1939), asistent (1939) a sekundární lékař (po uzavření vysokých škol). V roce 1940 zde zřídil a vedl likvorologickou a sérologickou laboratoř. Na klinice pracoval jako asistent i po válce (1945–1951), habilitoval se roku 1946. V roce 1952 odešel do Karlových Varů na místo vedoucího neurologického oddělení.⁴⁴

³⁷ BSPLF II, s. 229; V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 73.

³⁸ BSPLF II, s. 237; V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 73.

³⁹ BSPLF II, s. 277; Šimon KRÝSL, *Pamětní kniha lékařů z Čech a Moravy – oběti nacismu* (databáze). Za zpřístupnění databáze děkuji Š. Krýslovi ze Zdravotnického muzea Národní lékařské knihovny v Praze.

⁴⁰ BSPLF II, s. 279.

⁴¹ BSPLF II, s. 294.

⁴² BSPLF II, s. 304.

⁴³ BSPLF II, s. 308; V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 65.

⁴⁴ BSPLF II, s. 324; V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 68.

Karel Uttl (1903–1988) byl asistentem kliniky od roku 1931 do března roku 1937, poté odešel do praxe. Po roce 1947 byl krátce asistentem psychiatrické kliniky, později pracoval v různých pozicích na několika pracovištích.⁴⁵

Josef Vinař (1908–1969) byl asistentem kliniky v akademickém roce 1938/39, na klinice pobýval ještě ve školním roce 1939/40. Na kliniku se vrátil jako asistent v roce 1948 (do 1950), poté působil jako obvodní neurolog v Praze.⁴⁶

Marie Vinařová (1908–1989) působil na klinice od roku 1935, nejprve jako demonstrátorka, poté jako vědecká pomocná síla a od února 1937 do července 1938 jako asistentka. Poté pracovala jako soukromá lékařka na Kladně a po válce jako nemocniční lékařka v Karlových Varech.⁴⁷

Jiří Víték (1901–1974) vyšel rovněž z I. interní kliniky, kde byl od roku 1926 demonstrátorem a v letech 1929 až 1934 asistentem v Hennerově neurologické skupině. V roce 1933 se habilitoval z neuropatologie. Poté vedl neurologickou ambulanci Okresní nemocenské pojišťovny v Praze a vybudoval její sanatorium ve Vráži u Písku. Za okupace, kdy byl ze svého vedoucího místa suspendován, našel útočiště na Hennerově oddělení. Po válce byl jmenován profesorem (mimořádným 1946, řádným 1966) a vedoucím neurologického oddělení univerzitní polikliniky.⁴⁸

Za jedno z kritérií úspěšnosti tzv. školy spojované se jménem vynikajícího učitele je v lékařských vědách považován počet jeho habilitovaných žáků. Habilitované Hennerovy žáky, předválečné i poválečné, uvádí ve svých pamětech profesor Vondráček, který jich vyjmenoval celkem 16.⁴⁹ Z výše jmenovaných, kteří působili na Hennerově klinice před rokem 1939, se habilitovali dříve nebo později Bena, Černáček (ty je ovšem třeba považovat spíše za Haškovcovy žáky, stejně jako Šebka), Jirout, Lesný, Piřha, Šercl, Švehla a Víték (ten už v době jejich předchozího působení na interní klinice). Téměř všichni pak byli jmenováni profesory a vybudovali významná univerzitní neurologická pracoviště v Českých zemích i na Slovensku. Profesora Hennera jako učitele, který vybudoval vlastní školu, vysoce hodnotila řada jeho žáků již při jeho prvním velkém životním jubileu v roce 1945.⁵⁰

Slibný rozvoj kliniky spojený s nástupem nového přednosty v roce 1937 byl zakrátko drasticky narušen událostmi roku 1939.

Česká neurologická klinika (oddělení) za okupace (1939–1945)

Osudy své kliniky i některých dalších neurologických pracovišť za okupace reflektoval profesor Henner v celkem pochopitelně emotivním projevu ke studentům při zahájení mimořádného letního semestru 11. června 1945.⁵¹ Projev byl z větší části věnován uctění obětí okupace a války, jak mezi univerzitními studenty a učiteli, tak mezi ostatními

⁴⁵ BSPLF II, s. 340.

⁴⁶ BSPLF II, s. 352–353; *Haškovcova kronika*.

⁴⁷ BSPLF II, s. 353.

⁴⁸ BSPLF II, s. 353–354; V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 62–63.

⁴⁹ V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 62.

⁵⁰ Časopis lékařů českých (dále ČLČ) 84, 1945, s. 437–442 (Vondráček, Piřha, Šimek, Lesný); *Neurologie a psychiatrie československá* 8, 1945, s. 89–96 (Servít); *Praktický lékař* 25, 1945, s. 121–123 (Víték).

⁵¹ Kamil HENNER, *Úvodní slovo při zahájení přednášek 11. června 1945*, ČLČ 84, 1945, s. 968–970.

příslušníky českého národa. Pokračoval vřelými díky osvoboditelům – prezidentu Benešovi, geniálním světovým vůdcům (rovným dílem ještě Stalinovi, Rooseveltovi i Churchillovi), jejich hrdinným armádám a flotilám a jmenovitě i dalším maršálům a generálům. Pro nacisty a Němce (takto skutečně psáno) nacházel Henner jen nejostřejší slova odsouzení. Menší část přednášky byla zaměřena na vlastní osudy kliniky. Radost z osvobození a výhled na očekávanou šťastnou budoucnost země, oboru i pracoviště otupily poněkud objektivitu i v případě profesora, vyznávajícího jinak přísné standardy vědecké práce. Jeho stručnou (a do jisté míry vnitřně rozpornou) charakteristiku obtíží v oblasti vědecké práce („*Věda byla přísně zakázána, pěstovali jsme proto vědu jak jen bylo možno.*“) je možné korigovat s pomocí jiných pramenů. Pro korekce evidentně zveličeného obrazu heroického odboje všech zaměstnanců kliniky/oddělení na zdravotnické frontě (viz dále) však prameny scházejí.

Dramatickou předzvěstí událostí let 1939 až 1945 na půdě všeobecné nemocnice a v ní nebo v jejím okolí umístěných univerzitních klinik, patřících oběma fakultám, byly dny mnichovské krize koncem září 1938. Po odchodu části německého personálu (přednostové, asistenti, další lékaři, část ošetřovatelského personálu) do Říše nařídilo ministerstvo školství a národní osvěty českým přednostům, aby se ujali prozatímní správy opuštěných německých klinik a oddělení (blíže o okolnostech tohoto odchodu v následující kapitole o německé neurologii). Správu německého neurologického oddělení (součásti psychiatricko-neurologické kliniky) převzal profesor Henner se svým personálem. Na německém pracovišti shledal řadu nedostatků, o kterých podal ministerstvu v prosinci písemnou zprávu.⁵²

Akademický rok 1939/40 byl na lékařské fakultě Univerzity Karlovy zahájen již v nových státoprávních podmínkách tzv. Protektorátu Čechy a Morava. Po známých událostech konce října a počátku listopadu 1939 rozhodly okupační úřady 17. listopadu o uzavření českých vysokých škol. Akce, jejíž součástí byla také poprava 9 studentských představitelů a odeslání více než 1100 studentů do koncentračního tábora, byla nejenom trestem za studentskou demonstraci během pohřbu medika Jana Opletala, ale i součástí již déle existujícího širšího plánu na likvidaci českých vzdělaných a profesních elit.⁵³ Uzavření českých vysokých škol postihlo pochopitelně i lékařskou fakultu Univerzity Karlovy a její neurologickou kliniku, ale právě v případě klinických oborů zůstával českým lékařským fakultám (vedle UK také v Brně) určitý manévrovací prostor.⁵⁴ Účelem uzavření vysokých škol bylo především zcela znemožnit vzdělávání nových generací. Na možnost pokračovat ve vědecké práci některých součástí vysokých škol se okupační úřady, alespoň zpočátku, dívaly s větší shovívavostí. Týkalo se to především těch oborů, které měly význam pro hladký chod některých sfér veřejného života, mimo jiné v oblasti zdravotnictví, tedy klinik i některých ústavů lékařských fakult v Praze a v Brně. Podle stanoviska úřadu říšského protektora „*plně zastavení výzkumného provozu není v zájmu říše*“. Úřad říšského protektora tak vydal 22. 12. 1939 výnos, podle kterého měli přednostové vědeckých pracovišť uzavřené Univerzity Karlovy podávat příslušným německým komisařům své odůvodněné žádosti o povolení výzkumné

⁵² Národní archiv (dále NA), fond Ministerstvo školství a národní osvěty 1918–1944 (dále MŠNO), kart. 1087; NA, fond Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy 1938–1942 (dále MVZTV), kart. 107, č. 2371/1.

⁵³ T. PASÁK, *17. listopad 1939*.

⁵⁴ Petr SVOBODNÝ, *Němečtí komisaři pro českou lékařskou fakultu po 17. 11. 1939*, in: Eva Peterková (ed.), *II. setkání archivářů vysokých škol ČR. Sborník referátů*, Brno 2000, s. 52–64.

činnosti. (Podobné výnosy byly vydány i pro některé další vysoké školy.) Pro ústavy lékařské fakulty byl komisařem ustanoven profesor anatomie Otto Grosser, pro kliniky profesor dermatologie Rudolf Bezecky (později přijal jméno Greipl).⁵⁵ Možnosti zažádat o povolení vědeckého provozu využili prakticky všichni přednostové českých klinik i některých ústavů, většinou z nich byl povolen.⁵⁶ Profesor Henner zažádal, „aby klinice neurologické bylo umožněno – nyní arci s přísným vyloučením činnosti didaktické – pokračovati v jejich úkolech a povinnostech vědeckých a lékařských“. V odůvodnění své žádosti datované 26. 1. 1940 a adresované prostřednictvím děkanátu komisaři prof. Bezeckému uvedl několik argumentů. Prvním z nich byla odlišnost práce klinik od jiných vysokoškolských ústavů, tedy odborná lékařská práce, v případě neurologické kliniky zvláště léčení a ošetřování sociálně nejslabších nemocných. Druhá část argumentace se týkala vlastní vědecké práce „ve všech úsecích neurologie“, jejímiž doklady jsou dosavadní publikace prof. Hennera i jeho spolupracovníků. Své asistenty (jmenovitě Piřhu, Vinaře, Šimka, Pleskota, Jirouta, Švehlu, Ponču, Servíta, Loučku, Hrbka a Fučíkovou) uvádí v žádosti jako nezbytné spolupracovníky.⁵⁷ Právě postavení těchto spolupracovníků, jak uvidíme dále, bylo rozhodující nejen pro praktický chod pracoviště, ale i formálně pro jeho provoz jako vědeckého ústavu v době uzavření vysokých škol. Skutečnou vědeckou produkci zaměstnanců kliniky z doby okupace je možné hodnotit podle publikačních výstupů. Hennerova bibliografie tak například pro období let 1939 až 1945 zachycuje více než deset položek.⁵⁸

O zaměstnancích kliniky po listopadu 1939 platí opět již dříve řečené: jejich přítomnost a postavení na klinice/oddělení získáváme z pramenů různého charakteru (úřední agenda, vzpomínky apod.). V Hennerově žádosti z počátku roku 1940 tak máme doloženy jak již známé spolupracovníky kliniky (Piřha, Vinař, Pleskot, Švehla), tak několik nových (Fučíková, Hrbek, Jirout, Loučka, Servít, Šimek). Nejdůležitějším pramenem k působení výše jmenovaných na Hennerově pracovišti jsou dochované asistentské dekrety některých z nich, které umožňují upřesnit nejen dobu jejich pobytu na pracovišti, ale především charakter jejich postavení i právního postavení samotného pracoviště. Dekrety vystavené ministerstvem školství a národní osvěty během roku 1940 ustanovují některé z nich jako asistenty neurologické kliniky do konce roku 1940 (Jirout, Loučka, Švehla) nebo dokonce do poloviny roku 1941 (Piřha, Ponča, Šercl) a dokládají tak formální postavení pracoviště jako kliniky (tedy vědeckého ústavu) nejméně do roku 1941.⁵⁹ K proměně klinik na pouhá nemocniční oddělení došlo až s právní přeměnou Všeobecné nemocnice z fondovního ústavu na zemskou nemocnici na přelomu let 1942/43 (viz dále). Sestavu zaměstnanců Hennerova pracoviště je možné doplnit též na základě podpisů v tzv. Haškovcově kronice s datací školní rok 1939/40 například o Zdeňka Macka, Zdeňka Miřatského, Karla Obrdu nebo Zdeňka Servíta.⁶⁰ Podívejme se alespoň na některé z výše jmenovaných, o kterých máme více spolehlivých informací.

⁵⁵ T. PASÁK, *17. listopad*, s. 129–130.

⁵⁶ P. SVOBODNÝ, *Němečtí komisaři*.

⁵⁷ AUK, fond LF UK 1883–1953, Spisy 1940, kart. 414, č. j. 65.

⁵⁸ ČLČ 84, 1945, s. 444–445.

⁵⁹ AUK, fond LF UK 1883–1953, neurologická klinika, kart. 282.

⁶⁰ *Haškovcova kronika*, zápis školní rok 1939/40. Tamtéž je uvedeno ještě několik jmen lékařů, která se nedají přečíst nebo jejich nositele blíže identifikovat (Fučíková, Žižka). Uveden je též doc. Syllaba; nepochybně jde o docenta vnitřních nemocí Jiřího Syllabu (1902–1977), asistenta II. interní kliniky, zatčeného v červnu 1940 nacisty (BSPLF II, s. 301), který v té době s Hennerem nějakým způsobem spolupracoval.

Jaromír Hrbek (1914–1992) začínal na klinice po promoci v roce 1938 a podle sekundárních údajů prošel pozicemi od externisty, přes demonstrátora, vědeckou pomocnou sílu a nehonorovaného asistenta. Po roce 1939 pracoval na krčském pracovišti, odkud odešel v roce 1942 do Plzně. Jeho poválečná vědecká kariéra je spojena s jinými než pražskými fakultami (Plzeň, Olomouc), nemluvě o jeho kariéře politické.⁶¹

Jan Jirout (1912–2001) je na Hennerově klinice doložen spolehlivě jako nehonorovaný asistent v roce 1940, ve svých vzpomínkách na tu dobu jej zmiňuje též I. Lesný. Jeho poválečná kariéra jej přivedla k neuroradiologii (1946 docent, 1959 profesor fakulty všeobecného lékařství).⁶²

Vladimír Loučka (?–?) byl demonstrátorem a poté nehonorovaným asistentem kliniky v roce 1940.⁶³

Zdeněk Macek (1913–2003) zmiňovaný Hennerem jako nepostradatelný spolupracovník na počátku roku 1940 nastoupil podle sekundárních zdrojů na kliniku v roce 1939. Jeho poválečný vědecký vývoj je spojen postupně s několika lékařskými fakultami Univerzity Karlovy (plzeňskou, všeobecného lékařství a především hygienickou, kde byl od roku 1959 přednostou neurologické kliniky).⁶⁴

Zdeněk Miřatský (1913–1966), dlouholetý asistent neurologické kliniky po roce 1945, se objevil mezi lékaři již ve školním roce 1939/40. Habilitoval se roku 1961.⁶⁵

Karel Obrda (nar. 1910) je také doložen jako lékař na neurologickém oddělení již v roce 1939/40. Po válce působil na klinice jako asistent. Roku 1962 se habilitoval, na klinice působil jako vědecký pracovník a zástupce vedoucího laboratoře pro patofyziologii nervové soustavy. Je považován za jednoho ze zakladatelů lékařské rehabilitace v Československu.⁶⁶

Zdeněk Servít (1913–1986) nastoupil na kliniku také ihned po promoci v roce 1938 jako externista. Po roce 1945 se na kliniku vrátil, ale jeho pozdější vědecká kariéra je spojena především s Fyziologickým ústavem ČSAV.⁶⁷

Jiří Šimek (nar. 1908) byl spojen s neurologickou klinikou již od roku 1933, kdy pracoval krátce jako interní lékař na oddělení v Krči. Koncem roku 1937 přišel na neurologickou kliniku jako vědecká pomocná síla, od května 1938 zde byl asistentem. Na pracovišti působil i po uzavření vysokých škol i po osvobození. Habilitoval se v roce 1946 a roku 1951 přešel jako primář neurologického oddělení do Krče.⁶⁸

Je opravdu pozoruhodné, kolik významných neurologů zahajovalo svou vědeckou kariéru právě okolo kritického roku 1939.

Vynucené ukončení činnosti neurologické kliniky v Masarykových domovech v Krči se odehrávalo na pozadí širší politiky nacistických okupačních orgánů. Na přelomu let 1942/43, kdy uplynula původně stanovená lhůta „dočasného“ uzavření vysokých škol

⁶¹ V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 68–69; Karel ČERNÝ – Ludmila HLAVÁČKOVÁ a kol., *Biografický slovník I. LF UK 1945–2008* (dále BS 1. LF UK), I, Praha 2018, s. 105.

⁶² V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 66; *Seznam osob Univerzity Karlovy*, Praha 1976, s. 276; BS 1. LF UK, s. 119.

⁶³ AUK, fond LF UK 1883–1953, neurologická klinika, kart. 282.

⁶⁴ V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 67.

⁶⁵ *Haškovcova kronika*, zápis 1939/40; *Seznam osob Univerzity Karlovy*, Praha 1967, s. 147.

⁶⁶ *Haškovcova kronika*, zápis 1939/40; *Seznam osob Univerzity Karlovy*, Praha 1967, s. 148.

⁶⁷ V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 67–68; Pavel MAREŠ, *Prof. Zdeněk Servít a jeho působení v FGÚ*, online: <<http://www.fgu.cas.cz/articles/486-prof-zdenek-servit-a-jeho-pusobeni-v-fgu>> (ověřeno 7. 3. 2019); BS 1. LF UK, II, v tisku.

⁶⁸ BSPLF II, s. 310–311; V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 65–66.

na tři roky, byly nově upraveny vztahy mezi českými odděleními, německými klinikami a nemocnicemi, ve kterých byly umístěny. V případě všeobecné nemocnice byly německé kliniky podřízeny berlínským úřadům, fond nemocnice byl jako samostatný právní subjekt zrušen a česká oddělení v nemocnici i jejím okolí byla podřízena novému právnímu subjektu zemské nemocnice, zřizované a financované zemským úřadem.⁶⁹ Ve stejné době bylo nově upraveno také právní i faktické postavení těch českých klinik, které byly umístěny na základě smluv s magistrátem hlavního města ve zdravotnických nebo sociálních zařízeních provozovaných městem, tedy především v městské nemocnici na Bulovce nebo v městských sociálních ústavech v Krči (Masarykových domovech).⁷⁰ Tažení proti bývalým univerzitním pracovištím umístěným na půdě městských ústavů bylo jak součástí definitivního skoncování se zbytky legálně provozované české vysokoškolské vědy, tak součástí germanizační politiky, reprezentované v hlavním městě náměstkem primátora Pfitznerem.⁷¹

Jak již bylo řečeno, lékařskou péči v Masarykových domovech – Sociálních ústavech hlavního města Prahy zajišťovala lékařská fakulta na základě smluv mezi ministerstvem školství a magistrátem, prostřednictvím svých tří klinik, včetně neurologické. Spolupráce mezi klinickými pracovišti a sociálními ústavu byla oboustranně výhodná, komplikovanější bylo ale jejich formální soužití, respektive vztahy mezi jejich nadřízenými orgány (ministerstvem a magistrátem). Nově se tyto vztahy řešily od května 1939, tedy již za změněných státoprávních okolností. Předmětem úprav měly být mj. úpravy financování a služebního poměru lékařského personálu, tedy i zaměstnanců Hennerova pracoviště, které se měly záhy stát záminkou pro vypuzení klinických pracovišť z areálu. I v prvních měsících okupace pokračoval v sociálních ústavech a na detašovaných fakultních pracovištích běžný provoz, včetně dostavby některých budov. Ke změnám zpočátku došlo jen ve formálních záležitostech (mj. odstranění Masarykova jména z názvu). Řešily se běžné i obecnější provozní záležitosti, v dubnu roku 1940 byl například novelizován lékařský pracovní řád.⁷²

Zásadnější problémy nastaly roku 1940, kdy započal tlak na vyklizení stále větších částí domovů pro účely německých vojenských nemocnic. V důsledku souběhu zmíněných okolností rozhodlo vedení města v září 1942 o ukončení smlouvy o lékařské péči fakultními klinikami (těmi de iure stále ještě byly, neboť zde pracovaly na základě dosud platné smlouvy s ministerstvem školství) s účinností od září 1943. Oficiálně byly jako hlavní důvod uvedeny záležitosti finanční. Pravý důvod lze ale vyčíst ze zprávy Josefa Pfitznera, náměstka primátora hlavního města Prahy, který ve svém pravidelném hlášení úřadu říšského protektora z ledna 1943 odůvodňoval výpověď tím, že se ministerstvo školství snaží v Krči formálně uchovat skryté univerzitní kliniky. Také dopisy městského zdravotního rady Kindermana z přelomu let 1942 a 1943 kladou vypovězení smlouvy do souvislosti s konečným zrušením, nikoliv jen dočasným uzavřením českých vysokých škol, a tedy úplným zastavením práce jejich klinik v Krči. Ministerstvo s ukončením smlouvy souhlasilo, vědecký inventář pořízený z jeho prostředků byl převeden magistrátu, formálně i fyzicky

⁶⁹ Ludmila HLAVÁČKOVÁ – Petr SVOBODNÝ, *Dějiny všeobecné nemocnice v Praze 1790–1952*, Praha 1990, s. 138–141.

⁷⁰ Petr SVOBODNÝ, *Česká lékařská fakulta a městské zdravotní a sociální ústavy za protektorátu (1939–1945)*, in: Kateřina Jiřová (ed.), *V komnatách paláců, v ulicích měst*, Praha 2007, s. 181–204.

⁷¹ Detlef BRANDES – Alena MIŠKOVÁ, *Vom Osteuropa-Lehrstuhl ins Prager Rathaus (Josef Pfitzner 1901–1945)*, Praha – Essen 2013.

⁷² MÚA AV ČR, fond K. Henner, i. č. 1685, kart. 21, Lékařský pracovní řád v Masarykových domovech [sic], 15. 4. 1940.

jej předali přednostové klinik včetně Hennera 10. 6. 1943. Dosavadní kliničtí lékaři, placení dosud z prostředků ministerstva školství, byli převedeni do služeb sociálních ústavů jako sekundární lékaři. Definitivní tečkou za dlouholetou spoluprací lékařské fakulty s městskými sociálními ústavu bylo primátorovo poděkování třem přednostům (tedy i Hennerovi) a věcný dar – kniha Z. Wirtha Stará Praha.⁷³

Dějiny jakékoliv české instituce v období protektorátu patří k nejožehavějším problémům soudobých dějin, včetně osobních historií jejích vedoucích osobností i ostatních zaměstnanců. Zvláště pohnuté a mnohostranné byly osudy představitelů součástí uzavřených vysokých škol. Studium tématu v kategoriích přizpůsobení – kolaborace – perzekuce – odboj, respektive kategorií oběti vs. pachatelé patří v poslední době k velmi frekventovaným v německé historiografii,⁷⁴ leccos bylo publikováno pro specifický pražský případ, a to jak pro německé, tak české vysoké školy.⁷⁵

V případě neurologické kliniky, jejího přednosty i ostatních zaměstnanců máme pro uvedenou problematiku jen málo relevantních pramenů. Přesto se dá alespoň předběžně konstatovat, že přes všechna omezení pracoviště celkem úspěšně přežívalo a uchovalo si kontinuitu pro nový rozkvet po osvobození. Jeho lékařskou činnost omezovaly přesuny a výpovědi ze stávajících prostor, jeho výuková činnost byla radikálně ukončena 17. listopadem 1939, jeho vědecká činnost byla přes veškerá omezení formálně povolena a skutečně provozována. Přes omezování personálního zabezpečení je i zde patrná jasná kontinuita mezi zaměstnanci před rokem 1939, v letech 1939 až 1945 a po roce 1945, a to nejenom v osobě profesora Hennera. Přednosta kliniky byl ušetřen jak tvrdší perzekuce (která postihla například profesora J. Charváta), tak zřejmě zakolísání v postojích (které bylo přisuzováno například profesoru A. Jiráskovi).⁷⁶ Na klinice (oddělení) nenajdeme oběti nacistické perzekuce, potrestané za protinacistický odboj, jako například v případě asistentů a docentů II. lékařské kliniky (A. Gjurič, F. Procházka, V. Vacek), popravených roku 1944.⁷⁷ Větší množství bývalých asistentů neurologické kliniky nalezneme naopak mezi oběťmi rasové perzekuce: do exilu byli nuceni odejít R. Schwarz a Edita Singerová, ve vyhlazovacích táborech zahynuli z neurologů profesor L. Taussig, bývalí asistenti a docenti německé fakulty O. Sittig, E. Hirsch a T. Münzer, z české kliniky M. Steinová. Problémy měl dle vlastního svědectví pro svůj částečně židovský původ také Ivan Lesný.⁷⁸

K záslužným činům zaměstnanců Hennerovy kliniky nebo jejích bývalých zaměstnanců na jiných pracovištích v době okupace je nutné přičíst jejich odborné aktivity ve prospěch pacientů, které tak mohli zachraňovat před prací v říši nebo přímo před nacistickou perzekucí. Henner tyto aktivity neváhá označit za „užitečnou národní práci“, „sabotážní práci“, „soustavnou a spikleneckou“, vykonávanou „velmi chytře“ a „s nadšením“. Prohibala nejen

⁷³ P. SVOBODNÝ, *Česká lékařská fakulta a městské zdravotní a sociální ústavy*; tamtéž odkazy na příslušné archivní prameny.

⁷⁴ Nejnovější shrnutí stavu bádání o dějinách medicíny v období třetí říše: Robert JÜTTE et al., *Medizin und Nationalsozialismus. Bilanz und Perspektiven der Forschung*, Göttingen 2011; Wolfgang U. ECKART, *Medizin in der NS-Diktatur. Ideologie, Praxis, Folgen*, Wien – Köln – Weimar 2012.

⁷⁵ Monika GLETTLER – Alena MIŠKOVÁ (Hgg.), *Prager Professoren 1938–1948. Zwischen Wissenschaft und Politik*, Essen 2001.

⁷⁶ Oběma případům jsou věnovány podrobné studie v práci uvedené v předchozí poznámce.

⁷⁷ Ladislav NIKLIČEK – Václav KOTEK, *Lékaři v národněosvobozeneckém boji českého lidu*, ČLČ 124, 1985, s. 595–601.

⁷⁸ I. LESNÝ, *Vzpomínky neurologa*.

na vlastních pracovištích bývalé kliniky, ale prostřednictvím neurologů odchovaných klinikou také na pracovních úřadech nebo v dalších pražských zdravotnických zařízeních.⁷⁹ Účinnost pomoci profesora Hennera a ostatních neurologů při záchraně stovek českých lidí před nucenými pracemi, vězením nebo koncentračním táborem potvrzuje i L. Sinkulová.⁸⁰ Že se při této práci pohybovali lékaři skutečně na hraně, kdy hrozilo nebezpečí jak jim, tak jejich pacientům, svědčí epizoda ze životopisu bývalého dlouholetého asistenta a dočasněho přednosty kliniky, profesora Šebka. Po osvobození byl obviněn, že se během války jako soudní znalec při posuzování duševního stavu obžalovaných osob naopak provinil „na své stavovské cti a na svých vlasteneckých povinnostech dobrého Čecha“. Obvinění byl naštěstí zproštěn.⁸¹

Epilogem okupační historie neurologické kliniky byly dny květnového povstání, v nemocniční oblasti kolem Karlova náměstí zvláště dramatické. Současně s vypuknutím povstání započal tehdejší ředitel české části nemocnice (v té době zemské) profesor Karel Klaus jménem České národní rady s přebíráním německých klinik do české správy. Ještě během noci z 5. na 6. května byly obsazeny kliniky chirurgická, oční, ušní, obě interní a gynekologická. Zvláště dramatická byla situace na německé klinice psychiatrické a neurologické v areálu ústavu choromyslných a v Kateřinské ulici. Německý přednosta profesor Albrecht telefonicky oznámil prof. Klausovi, že je připraven kliniku předat. Klaus požádal profesory Hennera a Myslivečka, aby kliniku s policejní asistencí převzali. To se jim ovšem nepodařilo, klinika byla naopak po celou dobu povstání centrem ozbrojeného odporu a teprve 11. května se dostala do české správy (při té příležitosti byl její přednosta Albrecht nalezen mrtev). Henner si pro svou účast při obsazování kliniky vysloužil od Klause zvláštní poděkování „za statečnost, kterou projevil na tomto úseku pražské revoluční fronty, nedbaje osobní bezpečnosti“.⁸² Německá klinika přešla do českých rukou v lepším stavu, než byla před válkou. Během okupace byla za nemalých nákladů rekonstruována z prostředků ministerstva. Už během války byly tyto adaptace českými pozorovateli považovány za akci, kterou „už děláme pro sebe“.⁸³

Německá psychiatricko-neurologická klinika profesora Kurta Albrechta (1939–1945)

Na dně Walchensee skončil v roce 1938 nejen život profesora Gampera, ale obrazně řečeno i jeho velké plány na výstavbu nové psychiatrické a neurologické kliniky. Rukopis Gamperova článku o minulosti, současnosti a budoucnosti kliniky, který byl v zavazadlovém prostoru vozu, dokončil podle Gamperových poznámek a jeho korespondence s ministerstvem profesor A. Tschermak von Seysenegg.⁸⁴ Jediným východiskem z neuspokojivého stavu kliniky bylo podle Gampera její přestěhování z areálu ústavu choromyslných a umís-

⁷⁹ K. HENNER, *Úvodní slovo*, s. 969.

⁸⁰ *Praktický lékař* 35, 1965, s. 145

⁸¹ AUK, fond 3. LF UK, osobní spis J. Šebka, složka Trestní komise, 1947.

⁸² Karel KLAUS, *Za války ve všeobecné nemocnici*, ČLČ 84, 1945, s. 847–848.

⁸³ V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 60.

⁸⁴ Eduard GAMPER (†), *Die psychiatrisch-neurologische Lehrkanzel an der Deutschen Universität in Prag – wie sie war, wie sie ist, wie sie sein soll*, *Aerztliche Nachrichten* 20, 1938 (Sonderdruck).

tění v samostatné novostavbě. Na výstavbu nové budovy se Gamper pečlivě připravoval studiem i návštěvou moderních institucí, především v Innsbrucku, Freiburgu im Breisgau, Vratislavi (tehdy Breslau) nebo Paříži, konzultoval též s představiteli Rockefellerovy nadace. Na základě moderních statistik (především německých a britských) stanovil potřebu lůžek odpovídající spádové oblasti ústavu (tj. počtu německého obyvatelstva v českých zemích) na 180 psychiatrických a 100 neurologických lůžek, čímž oponoval ministerstvem stanovenému limitu 120 lůžek celkem. Naděje, že se nové kliniky dočká, svitla Gamperovi v roce 1937, kdy byla všeobecné nemocnici předána stará vojenská (divizní) nemocnice na Karlově náměstí. V rámci připravovaného projektu na přestavbu klinického centra v okolí Karlova náměstí architektů Havlíčka a Ukleina v podobě výškových budov⁸⁵ požadoval samostatné umístění psychiatrické a neurologické kliniky, například v blízkosti kostela sv. Apolináře. Velké plány na řešení pražské nemocniční otázky a problémů německých i českých klinik vzaly ovšem zasvé zakrátko po Gamperově smrti v souvislosti se zánikem samostatného Československa. Realizovány pochopitelně nebyly ani utopické vize o tisícileté říši a v jejich rámci plány na nový zlatý věk „nejstarší říšské univerzity“. Teprve v nových podmínkách byla na podzim roku 1939 definitivně obsazena stolice psychiatrie a neurologie a příslušná klinika německé lékařské fakulty Německé Karlovy univerzity v Praze.

Velký otevřený konflikt mezi částí Německé univerzity a československými úřady vypukl ve dnech zářijové krize 1938, vrcholící podpisem mnichovské dohody a nuceným odstoupením pohraničních území říši. Část profesorů a docentů univerzity, včetně některých děkanů a přednostů ústavů a klinik lékařské fakulty, odmítla vyjádřit v polovině září loajalitu československému státu a uprchla do říše (většinou do Mnichova nebo do Vídně), kde očekávala další vývoj událostí. Nejkritičtější situace nastala právě na lékařské fakultě, zejména na těch klinikách, které opustili jejich přednostové a část lékařského i pomocného personálu. Kliniky, které opustil jejich přednosta (nebo na kterých přednosta chyběl už před krizí) převzal český personál vyslaný na pokyn ministerstva z jejich českých protějšků. Někteří z německých přednostů se vrátili na opakované výzvy, zprostředkované mj. jejich kolegy, přednostou gynekologické kliniky H. H. Knausem během října, ostatní až počátkem listopadu. Opuštění klinik s jejich pacienty a následně jejich převzetí českým personálem bylo propagandisticky využito na obou stranách – česká strana argumentovala porušením loajalitu ke státu, zákonů i zásad hippokratovské přísahy, německá pak tvrdým protiněmeckým postupem z české strany.⁸⁶

Neurologické oddělení ve všeobecné nemocnici, které bylo součástí psychiatricko-neurologické kliniky, převzal na základě příslušného vládního nařízení dne 26. září 1938 přednosta české neurologické kliniky Kamil Henner od docenta Roberta Kleina, který kliniku prozatímně vedl po smrti E. Gampera.⁸⁷ Na některých klinikách byly českými představiteli nalezeny mnohé nedostatky a závady. Zpráva sestavená profesorem Hennerem a zasláná ředitelstvím všeobecné nemocnice ministerstvu zdravotnictví konstatovala na neurologickém oddělení mj. nedostatečnost lékařské služby, špatné vedení chorobopisů, špatnou péči o české pacienty nebo nerespektování předpisů a nařízení ředitelství nemocnice (například

⁸⁵ K projektu: L. HLAVÁČKOVÁ – P. SVOBODNÝ, *Dějiny všeobecné nemocnice*, s. 117–123.

⁸⁶ A. MIŠKOVÁ, *Německá (Karlova) univerzita*, s. 37–44.

⁸⁷ NA, fond MŠNO, kart. 1087, zpráva prof. Hennera, 8. 10. 1938.

o rezervování lůžek pro případ náletů nebo o zatemnění). Jako spíše kuriózní se jeví nález hodinového strojku říšskoněmeckého původu, „ *kterého mohlo býti použito k sestrojení nějakého tzv. pekelného přístroje*“.⁸⁸ Tato a podobné zprávy z dalších klinik (I. interní, II. interní a chirurgické) byly použity k podání trestního oznámení za porušování platných předpisů a zanedbání povinné péče.⁸⁹

Déle trvající absence řádného profesora oboru a přednosta psychiatrické a neurologické kliniky, podobně jako dalších neobsazených klinik, se řešily až během roku 1939, tedy po vyhlášení protektorátu a převedení Německé univerzity do kompetence říšských úřadů. Většina neobsazených stolic na lékařské fakultě byla důsledkem odvolání devíti starších profesorů československými úřady koncem roku 1938, což bylo některými z nich považováno za politickou odvetu za jejich nacionalistické postoje. Ještě v červnu 1939 na lékařské fakultě chybělo 11 ordinářů a přednostů, na jejich místa byli jmenováni noví vedoucí během léta.⁹⁰ Na místo ordináře a přednosta kliniky psychiatrie a neurologie byli navrženi tři odborníci z říše: na prvním místě profesor Fritz Eugen Flügel z Berlína, na druhém profesor Kurt Albrecht z Berlína, na třetím místě profesor Fünfgeld z Magdeburku.⁹¹ Nakonec dala fakulta přednost Kurtu Albrechtovi.⁹²

Kurt Albrecht se narodil 31. 12. 1894 v Berlíně, kde také maturoval a absolvoval lékařskou fakultu (1921). Krátce po promoci nastoupil na psychiatrickou a neurologickou univerzitní kliniku v berlínské nemocnici Charité u profesora Karla Bonhoeffera, nejprve jako mimořádný, od roku 1926 jako řádný asistent. Od roku 1927 byl vedoucím rentgenologického oddělení kliniky. V roce 1931 se habilitoval z neurologie a psychiatrie a roku 1933 se stal mimořádným profesorem, od roku 1935 byl vedoucím neurologického oddělení tamtéž. V roce 1937 kliniku opustil poté, co byl jmenován vedoucím lékařem neurologického oddělení městské nemocnice v Berlíně-Westendu. V návrhu byla zdůrazněna nejen jeho vědecká činnost, ale též vojenské a politické aktivity. V jeho bibliografii (tehdy obnášela 32 položek) naprosto převažovaly práce neurologické, zvláště pak publikace zaměřené na rentgenodiagnostiku a radioterapii. Mezi jeho „společenskými“ aktivitami byly zmíněny práce pro wehrmacht (štábní lékař), účast na studentských vystoupeních proti komunistům ve 20. letech, účast na Kappově puči (1920) a posléze členství v SS (od 1933) a v NSDAP (od 1937).⁹³ Mimořádným profesorem neurologie a psychiatrie na lékařské fakultě Německé Karlovy univerzity v Praze byl jmenován k 25. 9. 1939, s účinností od 1. 1. 1940 byl jmenován ředitelem psychiatrické a neurologické kliniky tamtéž. Řádným profesorem byl jmenován 8. 2. 1940 s účinností od 1. 1. 1940.⁹⁴ Klinikou protokolárně převzal 9. 10. 1939 v přítomnosti děkana fakulty od tehdy v Praze již nepřítomného prozatímního přednosta

⁸⁸ NA, MVZTV, kart. 107, dopis ředitelství všeobecné nemocnice ministerstvu, 21. 12. 1938.

⁸⁹ NA, MVZTV, kart. 107, dopis ředitelství všeobecné nemocnice státnímu zastupitelství, 14. 10. 1938.

⁹⁰ A. MÍŠKOVÁ, *Německá (Karlova) univerzita*, s. 72–74; AUK, Rektorát Německé univerzity, kart. 107, dopis děkanátu adresovaný rektorátu z 27. 6. 1939.

⁹¹ AUK, Rektorát Německé univerzity, kart. 107, složka Lehrkanzel für Neurologie und Psychiatrie, 24. 6. 1939.

⁹² Pokud není uvedeno jinak, jsou biografická data převzata z: Ludmila HLAVÁČKOVÁ – Petr SVOBODNÝ, *Biographisches Lexikon der deutschen medizinischen Fakultät in Prag 1883–1945* (dále BLDMF), Praha 1998, s. 31, s odkazem na tam uvedené prameny.

⁹³ AUK, Rektorát Německé univerzity (dále RNU), kart. 107, složka Lehrkanzel für Neurologie und Psychiatrie, Lebenslauf K. Albrecht.

⁹⁴ Bundesarchiv Berlin, fond Kurator der deutschen wissenschaftlichen Hochschulen in Prag und Kommissar der geschlossenen tschechischen Hochschulen, Personalakt K. Albrecht.

docenta Georga Herrmanna.⁹⁵ O neurologii v Praze se zasloužil především přestěhováním původního neurologického oddělení ze všeobecné nemocnice do areálu bývalého kateřinského kláštera (tzv. starého domu ústavu choromyslných), ve kterém byla nákladnými rekonstrukcemi vybudována skutečná neurologická klinika, v květnu 1945 zabraná zaměstnanci kliniky české (viz dále). Během svého působení se stal též významným představitelem lékařské fakulty i celé univerzity. Koncem roku 1942 byl jmenován děkanem fakulty (do podzimu 1943). V létě roku 1943 se o něm uvažovalo jako o kandidátovi na jmenování rektorem, ve školním roce 1943/44 byl prorektorem, rektorský úřad převzal za mimořádných událostí (po nezdařeném atentátu na Hitlera) v srpnu 1944, definitivně byl rektorem jmenován v listopadu téhož roku. Během svého rektorátu byl zavlečen do vzájemného soupeření různých nacistických zájmových skupin.⁹⁶ Zahynul za nevyjasněných okolností v budově své neurologické kliniky během pražského povstání. Podle některých verzí spáchal sebevraždu, podle jiných byl zastřelen, nejspíše českými revolucionáři.⁹⁷ Také jeho vztah k českým pacientům, případně kolegům, byl hodnocen různě. Dobové svědectví profesora Klause o průběhu květnových dní 1945 v širším areálu všeobecné nemocnice sugereje, že Albrecht bránil „hnízdo“ odporu až do své smrti,⁹⁸ téměř mučednickou smrt posledního rektora německé univerzity z rukou českých revolucionářů mu pak přisuzuje mnohem pozdější svědectví německého profesora Maxe Watzky.⁹⁹ Profesor Vondráček ve svých vzpomínkách píše, že Albrecht na svou kliniku přijímal i Čechy a židy a k Čechům byl zdvořilý.¹⁰⁰ (I za okupace přetrvávala praxe střídání příjmu pacientů na českých a německých klinických pracovištích, zavedená s rozdělením fakulty v roce 1883.)

V přelomovém roce 1938/39 (přesněji řečeno v zimním semestru 1938/39) uváděly seznamy přednášek ještě velkou nabídku neurologických témat.¹⁰¹ U základních přednášek z patologie nervových onemocnění a psychiatricko-neurologických praktik nebyl po Gamperově smrti dosud uveden přednášející. Mimořádný profesor psychiatrie a neurologie Otto Sittig (1886–1944) přednášel o nervových onemocněních na poliklinice, v únoru 1939 byl nucen z rasových důvodů rezignovat, v roce 1943 byl transportován do Terezína a o rok později do Osvětimi, kde zahynul.¹⁰² Mimořádný profesor Max Löwy (1875–1948) přednášel v tomto semestru o neurózách, stejně jako Sittig byl nucen záhy rezignovat, roku 1942 byl transportován do Terezína, válku však na rozdíl od něj přežil.¹⁰³ Soukromý docent Bruno Fischer (1888–1973) ohlašoval praktická cvičení z hypnoterapie neuróz. Podobně jako dva předchozí kolegové byl nucen rezignovat, v roce 1942 byl transportován do Terezína, o rok později do Osvětimi, kde též přežil.¹⁰⁴ Soukromý docent Georg Herrmann (1891–?) vedl ve školním roce 1938/39 neurologická a psychiatrická cvičení. Soukromý

⁹⁵ AUK, fond Lékařská fakulta Německé univerzity v Praze 1881–1945, kart. N1, osobní spis K. Albrechta, protokol z 9. 10. 1939.

⁹⁶ A. MIŠKOVÁ, *Německá (Karlova) univerzita*, s. 125, 149–150, 170, 175–176, 185, 196, 230.

⁹⁷ Tamtéž, s. 187; V. VONDRÁČEK, *Lékař dále vzpomíná*, s. 194.

⁹⁸ K. KLAUS, *Za války ve všeobecné nemocnici*, s. 848.

⁹⁹ Max WATZKA, *Von Prag nach Mainz: Ein erfülltes Leben für Wissenschaft und Lehre*, in: Gunter Mann – Franz Dumont (Hgg.), *Medizin in Mainz, Mainz 1986*, s. 181–192.

¹⁰⁰ V. VONDRÁČEK, *Lékař dále vzpomíná*, s. 193–194.

¹⁰¹ *Ordnung der Vorlesungen an der Deutschen Universität in Prag, Wintersemester 1938/39*.

¹⁰² BLDMF, s. 198; Michal V. ŠIMŮNEK – Antonín KOSTLÁN (eds.), *Disappeared Science. Biographical Dictionary of Jewish Scholars from Bohemia and Moravia – Victims of Nazism 1939–1945*, Praha 2013, s. 181–185.

¹⁰³ BLDMF, s. 135.

¹⁰⁴ BLDMF, s. 66.

docent Franz Theodor Münzer (1895–1944) přednášel psychiatricko-neurologickou propeutiku. V únoru 1939 byl nucen rezignovat, roku 1942 byl transportován do Terezína, o rok později do Osvětimi, kde zahynul.¹⁰⁵ Soukromý docent Robert Klein (1895–?) přednášel v kritickém semestru o vybraných kapitolách z patologie mozku. Po válce působil ve Velké Británii.¹⁰⁶ Soukromý docent Adalbert Kral (1903–1988) přednášel o humorálněpatologických syndromech v psychiatrii a neurologii. Přežil transport a pobyt v Terezíně (od 1942), po válce žil krátce v Praze, poté odešel do Kanady.¹⁰⁷

Následující dva semestry (letní 1939, zimní 1939/40) na stránkách seznamů přednášek odrážejí radikální přelom v dějinách lékařské fakulty německé univerzity v Praze a zvláště její neurologie. Ze seznamů pochopitelně vymizely všechny přednášky neárijských učitelů, z nichž část rasové pronásledování ze strany nacistického režimu nepřežila. Vskutku děsivý příklad téměř totální decimace jediného oboru! Naopak pouze jeden z jejich kolegů, Georg Herrmann, ohlásil v uvedeném akademickém roce zcela nová témata, zapadající do kurikula proměněného podle říšských vzorů: péče o rasové zdraví z psychiatrického hlediska a populační politika.¹⁰⁸ Zastupoval tehdy prozatímně funkci přednosta kliniky, kterou předal definitivnímu přednostovi K. Albrechtovi 9. 10. 1939. V té době (na přelomu let 1939/40) odešel do Vídně, kde působil za války i po válce jako profesor. Z Vídně se v létě roku 1944 ucházel o místo ředitele psychiatrické léčebny v Dobrušce.¹⁰⁹ Seznamy nadále uváděly přednášky o patologii nervových onemocnění a psychiatricko-neurologická praktika bez jména přednášejícího.

Nově se personální obsazení přednášek i rodící se neurologické kliniky začaly utvářet od počátku roku 1940, tedy s příchodem profesora Kurta Albrechta. Neurologická klinika je samostatně uváděna v seznamech osob a přednášek¹¹⁰ od 3. trimestru roku 1940 s adresou Krankenhausstrasse 499 (tedy dosud v areálu všeobecné nemocnice). Od letního semestru 1944 uvádějí seznamy již její novou adresu v Kateřinské ulici (o rekonstrukci kateřinského kláštera čili tzv. „starého domu“ viz dále). Jako přednášející je po nějaký čas uváděn pouze profesor Albrecht (nepřetržitě od 1. trimestru roku 1940 až do letního semestru 1945). Názvy jeho přednášek a praktik se mírně proměňovaly, základní kursy psychiatrie a neurologie byly od 2. trimestru 1940 doplňovány o vojenskou psychiatrii (do zimního semestru 1941/42). Od letního semestru 1943 spolu s Albrechtem přednášel docent Anton Leischner (o něm dále), jednak všeobecnou psychiatrii, jednak úvod do neurologie, a to až do letního semestru 1945. Mezi asistenty psychiatrické a neurologické kliniky není vždy možné rozlišit, kdo z nich působil přímo na neurologické klinice. Zcela jasné je to jen u dvou následujících. Hedwig Horn (1907–?) se narodila v západních Čechách a promovala v Praze (1932). Od roku 1933 do roku 1941 byla asistentkou psychiatricko-neurologické kliniky, přičemž ve 3. trimestru 1940 byla uvedena výslovně jako asistentka neurologické kliniky.¹¹¹

Nejvýznamnějším neurologem, který vyšel ve 30. letech z pražské německé univerzity, byl Anton Leischner (1908–2010). Pocházel ze severní Moravy, promoval v Praze (1933).

¹⁰⁵ BLDMF, s. 148; M. V. ŠIMŮNEK – A. KOSTLÁN, *Disappeared Science*, s. 154–157.

¹⁰⁶ BLDMF, s. 111.

¹⁰⁷ BLDMF, s. 118.

¹⁰⁸ BLDMF, s. 91.

¹⁰⁹ Státní oblastní archiv Litoměřice, fond Říšské místodržitelství, kart. 225, dopis z 16. 8. 1944. Za doplňující údaje ke G. Herrmannovi děkuji kolegovi M. Šimůnkovi.

¹¹⁰ *Deutsche Karls-Universität Prag, Personal- und Vorlesungsverzeichnis*.

¹¹¹ BLDMF, s. 97.

Na psychiatricko-neurologickou kliniku nastoupil jako volentér v roce 1933, od roku 1936 zde byl neplaceným asistentem a od roku 1937 honorovaným asistentem. V roce 1938 službu na klinice nakrátko přerušil, aby spolupracoval při výstavbě pečovatelského ústavu v Opavě. V roce 1943 se habilitoval prací o afázii u hluchoněmých, od téhož roku, jak již bylo řečeno, přednášel spolu s profesorem Albrechtem. Po roce 1945 přesídlil do západního Německa, kde působil nejprve jako soukromý lékař, poté vedl neurologické oddělení ústavu pro léčbu poškození mozku v Langenbergu. Od roku 1949 byl nejprve docentem, poté od roku 1957 profesorem na bonnské univerzitě, kde založil oddělení klinické patologie mozku. V roce 1969 se stal lékařským ředitelem Porýnské zemské kliniky pro poruchy řeči v Bonnu. V roce 1973 se podílel na založení Společnosti pro výzkum a léčbu afázií, roku 1975 byl emeritován. Je oceňován jako jeden z hlavních odborníků na léčbu a rehabilitaci pacientů s poškozením mozku, logopedii a klinickou lingvistiku (patolingvistiku).¹¹²

Vedle personálního obsazení prodělala neurologická část kliniky za Albrechtova přednostství významnou proměnu také pokud jde o její umístění a vybavení. Albrecht se jako primárním zaměřením neurolog pokusil o její plné ustavení, především právě po stavební a technické stránce. O vybudování novostavby podle Gamperových představ a plánů předválečného československého státu nemohla být ve válečných podmínkách ani řeč. V úvahu připadala pouze náhrada jednoho provizoria jiným provizoriem, navíc v neobyčejně komplikovaných podmínkách spleť byrokracie. Neurologická lůžka umístěná dosud ve všeobecné nemocnici měla být převedena do adaptovaných prostor ústavu choromyslných. Jednání se tedy z iniciativy přednosty vedla mezi ředitelstvím nemocnice (do roku 1942 samostatné fondovní instituce, poté zemského ústavu) a ředitelstvím zemského ústavu choromyslných, pod dohledem jejich nadřízených institucí v Praze i v Berlíně, tedy zemského úřadu, ministerstva školství, úřadu říšského protektora a berlínského ministerstva školství, kterému podléhaly německé kliniky.

Neurologická lůžka psychiatricko-neurologické kliniky byla v nemocnici umístěna ve druhém patře pavilonu VI ve dvou pokojích, po jednom pro muže a pro ženy (16 + 14 lůžek). K vybavení pracoviště patřila malá laboratoř (současně kancelář vrchní sestry), dvě místnosti pro ambulanci a jedna místnost pro terapii, která sloužila současně jako kancelář přednosty. O pacienty se starala vrchní sestra a pět dalších ošetřovatelek (z toho jedna Češka).¹¹³ Vzhledem k tomu, že klinika byla nejenom fakultním, ale též nemocničním zařízením, vedle asistentů na ní pracovali dva externí lékaři placení všeobecnou nemocnicí.¹¹⁴

Jednání o přesunu neurologické části z všeobecné nemocnice do areálu zemského ústavu choromyslných, kde sídlila psychiatrická část kliniky, zahájil Albrecht krátce po svém příchodu do Prahy. Již v listopadu 1939 prošla areál ústavu stavební komise v doprovodu ředitele ústavu Františka Kafky.¹¹⁵ Členy komise byli z německé strany vládní rada architekt

¹¹² BLDMF, s. 128–129; <https://de.wikipedia.org/wiki/Anton_Leischner> (ověřeno 6. 3. 2019).

¹¹³ NA, fond Úřad říšského protektora, kart. 460, Německé univerzitní kliniky 1938–1945, Bericht über die Besichtigung von Krankenhäusern, s. d. [1941].

¹¹⁴ AUK, RNU, kart. 105, dopis 17. 6. 1940.

¹¹⁵ František Kafka (1894–1941) byl od roku 1920 asistentem psychiatrické kliniky LF UK, do roku 1934 primářem v Zemském ústavu choromyslných v Praze II, od roku 1938 ředitelem ústavu. Pro aktivní účast v protinacistickém odboji byl roku 1941 popraven; roku 1947 mu byl udělen docentský titul in memoriam. BSPLF I, s. 259.

Mayer, architekt Josef Zasche¹¹⁶ a třetí nejmenovaný člen, přizván byl na Kafkovu žádost také profesor Albrecht. Při této prohlídce se kromě úprav v tzv. novém domě (dnešní psychiatrická klinika 1. LF UK¹¹⁷) pro potřeby psychiatrické kliniky uvažovalo též o umístění neurologické části, tato možnost byla ale pro neproveditelnost zavržena. Členové komise proto požadovali po řediteli ústavu pro neurologické oddělení jiné prostory, například v tzv. starém domě. Ředitel Kafka upozornil na komplikace s tímto řešením spojené. Kromě památkového charakteru objektu zdůraznil především problémy provozní: neurologické oddělení jakožto otevřené nemocniční oddělení by narušovalo provoz ústavu choromyslných s převážně uzavřenými odděleními; uvolnění budovy pro neurologickou kliniku by znamenalo úbytek více než 220 psychiatrických lůžek, jejichž ztrátu si ústav nemůže dovolit. Poukazoval opět na možnost výstavby nového objektu, na kterém se před časem s Albrechtem shodli. Přes tyto výhrady byl ředitel vyzván, aby objekt pro přestavbu pro neurologickou kliniku uvolnil. Proti záměru přeměnit dosavadní psychiatrická oddělení ve starém domě na neurologické oddělení protestovalo v úřadu říšského protektora též ministerstvo sociální a zdravotní správy.¹¹⁸

Přes uvedené výhrady byly přípravné práce k rekonstrukci tzv. starého domu pro neurologickou část Albrechtovy kliniky zahájeny. K rekonstrukci objektu a přestěhování neurologické kliniky se koncem roku 1940 kladně vyjádřilo i protektorátní ministerstvo vnitra. Plány a rozpočty byly hotovy počátkem roku 1941. Vzhledem k tomu, že rekonstrukce měly probíhat v prostorách ústavu choromyslných, šly náklady na účet zemské správy. Souběžně s úpravami starého domu v Kateřinkách byly naplánovány rekonstrukční práce v 1. a 2. patře nového domu.¹¹⁹

Umístění neurologické části kliniky v přestavovaném objektu ústavu choromyslných naráželo nejenom na technické potíže, ale bylo nutné je řešit též po administrativní stránce. Německá psychiatricko-neurologická klinika byla od 1. 9. 1939 podřízena jako součást německé univerzity říšské školské správě (tedy berlínskému ministerstvu pro vědu a vysoké školství). Spolu s českou klinikou byla umístěna od konce 19. století „provizorně“ v zemském ústavu choromyslných. Poměr univerzitních klinik a ústavu choromyslných upravoval regulativ z roku 1897. S plánovaným umístěním neurologické části kliniky se specifickými pacienty („tělesně nemocní“ v protikladu k „duševně chorým“) bylo nutné tento regulativ nově upravit. Podle návrhu ze srpna 1941 měla být „neurologická klinika jako celek ... zcela samostatným ústavem podléhajícím toliko přednostovi kliniky“, mít vlastní, tj. říšskou správou placený lékařský i pomocný personál, vlastní vnitřní zařízení a veškerý provoz hrazený říšskou školskou správou.¹²⁰

Přehlednější administrativní i provozní propojení psychiatrické a neurologické části Albrechtovy kliniky umožnily správní reformy pražského zdravotnictví v roce 1942. Po

¹¹⁶ Josef Zasche (1871–1957) byl významný architekt, český Němec, zabývající se mj. po dlouhou dobu (1906–1945) problematikou výstavby a rekonstrukce univerzitních budov. Zdeněk LUKEŠ – Jan SVOBODA, *Josef Zasche*, Umění 38, 1990, s. 534–543.

¹¹⁷ K administrativnímu a stavebnímu vývoji ústavu choromyslných v Praze II a klinik v něm umístěných: Petr SVOBODNÝ – Ludmila HLAVÁČKOVÁ, *Pražské špitály a nemocnice*, Praha 1999, s. 83–84.

¹¹⁸ NA, fond Ministerstvo sociální a zdravotní správy 1938–1942 (dále MSZS), kart. 108, Deutsche neurologische Klinik, zápis z 1. 12. 1939, dopis z 12. 12. 1939, dopis z 13. 12. 1939.

¹¹⁹ NA, MSZS, kart. 108, přípis z 6. 4. 1941.

¹²⁰ NA, MSZS, kart. 108, Úprava poměrů zemského ústavu pro choromyslné v Praze II k německé klinice psychiatricko-neurologické, 28. 8. 1941.

zrušení české psychiatrické kliniky (1939) zůstala v kateřinském areálu jen německá klinická pracoviště (psychiatrie v tzv. novém domě, budovaná neurologie v bývalém kateřinském klášteře) podřízená pouze ředitelství německých klinik, neboť novoměstský Zemský ústav pro choromyslné byl 15. 3. 1942 zrušen.¹²¹

Úpravy pro potřeby psychiatrické kliniky v novém domě a přestavbu starého domu pro potřeby neurologické kliniky definitivně posvětilo ministerstvo vnitra (nadřízený orgán zemského úřadu – zřizovatele ústavu) v červnu 1941. Přestavba starého domu měla stát téměř pět milionů protektorátních korun, úpravy nového domu téměř jeden milion. Projekt stavebních a technických úprav byl podrobně popsán v příslušné důvodové zprávě.¹²² Stavební práce probíhaly v následujících letech, financování přestavby bylo hrazeno z protektorátních zdrojů. Je otázka, nakolik by představitelé českých úřadů nebo odborných kruhů v té době souhlasili s pozdějším Vondráčkovým tvrzením: „*Vědělo se, že to vlastně už děláme pro sebe.*“¹²³

Ke kurióznímu zádrhelu během přestavby došlo na jaře roku 1943 v souvislosti s plánovaným přesunem českého neurologického oddělení prof. Hennera do budovy bývalého zubního ambulatoria na rohu Viničné a Benátské (dnes Kateřinské) ulice. Děkanát německé fakulty protestoval proti tomuto záměru u kurátora německých vysokých škol, který byl současně komisařem pro uzavřené české vysoké školy, s tím, že přeložením by se české oddělení ocitlo v bezprostřední blízkosti německé neurologické kliniky na jejím novém místě v Kateřinské ulici, což je z pohledu fakulty naprosto nepřijatelné. Hlavním zádrhelem byly čtyři metry vysoké „věžeňské zdi“ areálu, které by podle děkanátu nejenom odrazovaly ambulantní neurologické pacienty, pro něž byly „Kateřinky“ navíc synonymem pro bláznec, ale kromě toho by je vháněly přímo do náruče českého neurologického oddělení, jež by stálo přímo na cestě mezi hlavním areálem všeobecné nemocnice a plánovanou neurologickou klinikou. Přílohou k protestu byly i plány a rozpočet na zbourání „věžeňské zdi“.¹²⁴

Německá neurologická klinika se do zrekonstruované budovy bývalého kláštera nastěhovala až v roce 1944. V nových, nesrovnatelně výhodnějších prostorách než kdykoliv předtím, se udržela jen do konce existence německé univerzity, která zanikla fakticky v květnových dnech roku 1945, úředně byla zrušena dekretem prezidenta republiky na podzim roku 1945 se zpětnou platností k 17. 11. 1939.¹²⁵ Její budovu převzala revolučním aktem Hennerova česká klinika.

Po desetiletích „stýkání a potýkání“, otevřeného konfliktu v letech 1938 až 1945, desetiletích vytěšňování z historie i paměti si ovšem můžeme právě v prostorách bývalé nemilované sestry a konkurentky, zaujímaných dnes Neurologickou klinikou 1. LF UK a VFN, připomínat i to lepší (a nezamlčovat to horší) z minulosti německé univerzitní neurologie v Praze. Bývalé „věžeňské zdi“ dnes ohraničují příjemnou oázu klidu v srdci rušného univerzitního a nemocničního kampusu.

¹²¹ Rozpočet Zemského úřadu za rok 1942, s. 9, cyklostyl, sbírka M. Šimůnka (za zpřístupnění zdroje mu děkuji). Po administrativním zrušení Zemského ústavu pro choromyslné na Novém městě nadále fungoval Český zemský ústav pro choromyslné v Bohnicích. Oba ústavy jsou ještě uvedeny například v: Jiří ŘÍHA – Adolf ŘIBŘID (ed.), *Zdravotnická ročenka Protektorátu Čechy a Morava*, XI, 1939–1940, s. 244, 246.

¹²² NA, fond Ministerstvo školství 1918–1944, kart. 1087, dopis z 25. 6. 1941.

¹²³ V. VONDRÁČEK, *Konec vzpomínání*, s. 60.

¹²⁴ AUK, RNU, kart. 105, Neurologische Klinik, dopis ze 4. 3. 1943.

¹²⁵ A. MIŠKOVÁ, *Německá (Karlova) univerzita*, s. 186–189.

Die Prager neurologischen Kliniken in den Jahren (1936) 1938–1945

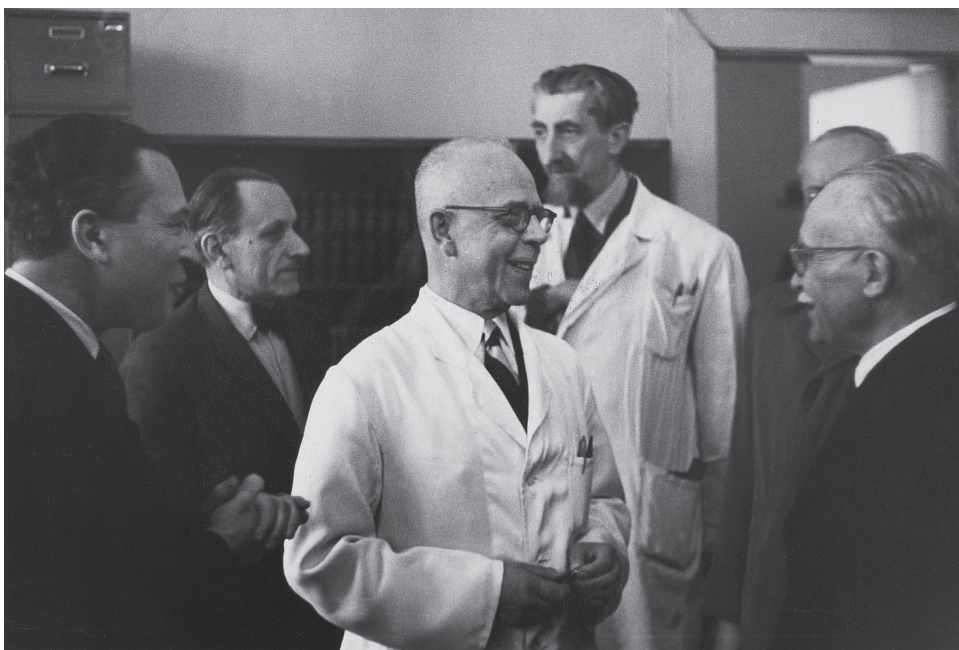
ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel knüpft unmittelbar an den Text von L. Hlaváčková über die Anfänge der Neurologie an den Prager medizinischen Fakultäten an. Im ersten Teil behandelt Verf. den Generationswechsel an den neurologischen Arbeitsstätten beider medizinischer Fakultäten (der tschechischen und der deutschen) Ende der 1930er Jahre und die Entwicklung der von Prof. Kamil Henner geleiteten neurologischen Klinik der Karlsuniversität. Im zweiten Teil des Artikels verfolgt Verf. das Schicksal der ursprünglich klinischen Arbeitsstätte der medizinischen Fakultät der Karlsuniversität und erneut bloßen medizinischen Einrichtung unter den immer mehr eingeschränkten Bedingungen nach Schließung der tschechischen Hochschulen (November 1939 – Mai 1945). Der dritte Teil behandelt die Errichtung und Entfaltung der selbstständigen neurologischen Klinik der deutschen medizinischen Fakultät von 1939 bis 1945 unter Leitung von Prof. K. Albrecht, dem letzten Rektor der deutschen Universität in Prag. In allen drei Teilen des Aufsatzes werden die institutionelle Entwicklung einschließlich der Unterbringung der Bettenabteilung und der Ambulanz beider Kliniken und ihrer materiellen Ausstattung, die personelle Sicherstellung (kurze Biogramme der Professoren, Dozenten, Assistenten und weiterer Ärzte) sowie die Lehr- und wissenschaftliche Tätigkeit der Hauptvertreter des Faches an beiden Fakultäten behandelt. Die Vorkriegsentwicklung und der Kampf um die Aufrechterhaltung des Betriebes im Falle der tschechischen Klinik während der deutschen Besatzung und die Entwicklung der deutschen Klinik in den Jahren 1939 bis 1945 wird in den Kontext der politischen Wendungen zwischen 1936 und 1945 gestellt. Der Artikel basiert auf relativ gut erhaltenen Archivquellen und (publizierten und handschriftlichen) Memoiren.

Deutsche Übersetzung Wolf. B. Oerter

*Prof. PhDr. Petr Svobodný, Ph.D.
Ústav dějin a archiv UK
petr.svobodny@ruk.cuni.cz*

Obrazová příloha

Obr. 1 Zleva: profesoři Jiří Vítek, František Bláha, Kamil Henner, Vladimír Vondráček, Zdeněk Mysliveček, s. d. (50.–60. léta 20. století); Zdravotnické muzeum Národní lékařské knihovny, fotoarchiv, sign. FA 1917.

Obr. 2 Souprava pro lumbální punkci, Aesculap, 30. léta 20. století; Zdravotnické muzeum Národní lékařské knihovny, sign. N 533. Souprava obsahuje punkční jehly, kalibrované zkumavky se zahroceným dnem, spojovací hadičky, rourku k měření tlaku a trojcestný kohout.